

A MAI KAPITALIZMUS PROBLÉMÁI ÉS A MUNKÁSOSZTÁLY

Szerkesztette: *A. Arzumanjan* és *M. Rumjancev*.

A könyv a „Béke és szocializmus” a kommunista és munkáspártok elméleti és tájékoztató folyóirata, valamint a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Világ gazdasági és Világpolitikai Intézete által szervezett és 22 ország marxista tudósainak részvételével folytatott eszmecsereét foglalja össze. A vita három kérdést ölel fel; az állammonopolista kapitalizmus jellege, és fejlődési törvényszerűségei, az európai integráció eredményei, kilátásai és következményei, a tőkésországok munkásosztályainak új harci feladatai.

A világ gazdasági életében az ötvenes évek második fele óta új helyzet állt elő. A szocializmus végérvényesen a nemzetközi fejlődés döntő tényezőjévé vált és a kapitalizmusban szerkezeti változások következtek be és új tendenciák jelentek meg. Ezzel kapcsolatban megállapítást nyert, hogy az állammonopolista kapitalizmus nem új szakasza a kapitalizmus fejlődésének, csupán újabb foka, ahol rendkívül erősen jelentkeznek az integráció, mint a nemzetközi monopolista tömörülések legmagasabbrendű modern formája. A mű részletesen elemzi az állammonopolista integráció társadalmi, gazdasági tartalmát, vizsgálja azon konkrét történelmi feltételeket, melyek az ilyen természetű egyesülések jellemzői. Megállapítást nyert, hogy a monopolista integráció bizonyos fokú dezintegrációt is jelent a világ többi részével szemben, mert elősegíti a világ ellenséges gazdasági tömbökre való széthullását és hidegháborút idéz elő a nemzetközi kereskedelem területén.

A könyv rendkívül sok adattal illusztrálja a legfőbb tőkés országokban meggyorsult tökékoncentráció folyamatát. Foglalkozik a tőke internacionalizálódásának és a monopóliumok egybefonódásának újabb fokával, mint az imperialista monopóliumok egyik legfontosabb feltételével, amely éllel a szocialista tábor, a nemzetközi munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító mozgalom ellen van. Minden résztvevő ország képviselője széleskörű tájékoztatást nyújt a saját országában fennálló helyzetről, ezzel megismerteti az olvasót az általános fejlődési irányzat érvényesülésével és országokénti problémáival. Képet kap arról, hogyan érvényesül közigazdasági síkon a kapitalizmus fejlődési lehetősége, milyen kilátásai vannak, milyen a technikai színvonal a második világháború után, hogyan érvényesül a tudományos műszaki forradalom.

A sokoldalú anyag a kapitalizmus jelenlegi fejlődési tendenciájának kimagasló elemzését nyújtja. Sikerral használható a pedagógusok

marxista továbbképzése, magasabb fokú politikai gazdaságtan tanulmányok során. A kapitalista országok fejlődésének konkrét tanulmányozásával nagymértékben elősegíti a politikai tájékozottságot.

Kossuth Könyvkiadó. 1964. 796 oldal.

Dr. Moholi Károly

Dr. Salamon Jenő:

GYERMEKEK GONDOLKODÁSA A CSELEKVÉSBEN

(Az elemi konstruáló tevékenység fejlődése a 6—10 éves korban)

A megismerés és cselekvés összefüggésének kérdését elég gyakran elhanyagoljuk a nevelői gyakorlatban. A gondolkodás és a magatartás kapcsolata hosszú idő óta foglalkoztatja ugyan a nevelés elméletét, mégis a probléma alaposabb vizsgálatával, az összefüggések részletkérdéseinek feltárásával adós maradt a pszichológia. A külföldi és hazai (itt főleg Kelemen László, Lénárd Ferenc és Salamon Jenő eredményeire gondolunk) törekvések jelentős előhaladást jelentettek, számos területen további vizsgálatokra van szükség.

A szerző a gondolkodás sajátosságainak vizsgálatára különböző eljárásokat alkalmaz. Ezeknek egységes cselekvésseladatok a *szervezetösszeállítás*. A kísérleti személynek az eléje helyezett alkatrészek felhasználásával modell, rajz, fénykép, illetőleg emlékezet alapján kell összeállítani egy szerkezetet. A vizsgálatoknál használt közörműmodell helyesen összerakva működtethető. A szerző részletesen ismerteti a vizsgálat módszerét oly módon, hogy ennek alapján a kísérlet könnyen elvégezhető. Bőséges példát ad a vizsgálatok során készített jegyzőkönyvek részleteinek közlésével és egyben szemléletesen támasztja alá a nagyszámú általánosításait.

A tudományosan megalapozott munka szerkezetileg jól áttekinthető. Ezt az egyébként is értékes sajátosságot a világos stílus, csaknem olvasmányos jelleg még fokozza. Ilyen körülmények között a szerző megállapításai nemcsak az elmélyülő szakember részére jelentenek új eredményeket, hanem a gyakorlati nevelők számára is hasznos tájékoztatókat nyújtanak. A táblázatok és grafikonok a statisztikai kifejezés, ábrázolás szerencsésen alkalmazott eszközei, amelyekkel a szerző igen gyakran él.

A szerző a vizsgálati eredmények elemzésében gyakran támaszkodik a szakirodalomra, lényegében mégis önálló utakat keres. Nem tekint a kérdést megoldottnak. Sőt ellenkező-

leg. Szükségesnek tartja a vizsgálati eljárás további tökéletesítését. Ennek ellenére már most megállapítható, hogy az iskolai oktatás jelentősen befolyásolja a gyermeknek a feladat megoldásánál készített megoldási tervének sajátosságait. Világosan kell látni, hogy a megoldási tervek készítésében milyen jelentőséggel bír a tanuló életkori sajátossága és ezzel összefüggésben az egyes osztályokban miként bontakozik ki a tanulók gondolkodásának önállósága.

A vizsgálatok végső soron lehetőséget adtak a szerzőnek arra, hogy a feladatmegoldás fő szakaszait egymástól jól elkülönítse, illetőleg a már ismert szakaszok (előzetes tájékozódás és a feladat megoldásának szakasza) tipikus eseteit megállapítsa. Az egyes típus esetek sajátosságainak összegezése nemcsak érdekes, hanem gyakorlatilag is értékes.

Az életkori eltérések mellett feldolgozza a szerző a fiúk és leányok sajátosságainál mutatózó eltéréseket is.

A könyv tanulmányozását főleg az alsó tagozatban működő kartársaknak javasoljuk, azonban minden gyakorlati nevelő számára értékes útmutatással szolgál.

(Akadémiai Kiadó, Bpest 1964. 316 oldal)

Dr. Zentai Károly

MAKARENKO ÉS A MAI ISKOLA

A Tankönyvkiadó gandozásában „A pedagógia időszerű kérdései külföldön” sorozatban megjelent Makarenko pedagógiai rendszerének iskolai alkalmazásának problémáját tárgyaló, 4 év terjedelmű kis könyv.

A tartalmat jelentő 3 rövid tanulmány egymástól független is egy-egy önálló egészet alkot. Mindenik azt a célt szolgálja — s ez a törekvés fűzi őket egységbe —, hogy a makarenkói törekvéseket közelebb vigyék a mindennapi nevelői munkához. Az eszmék és eljárások sokszoros fejtegetése és idézgetése helyett keresni kell azok alkalmazásának mai lehetőségeit.

Nem vitatható, hogy Makarenko sajátos körülmények között és különleges feladatokat vállalt. A hagyományos utakat makacsul legjobbnak tartó ellenzõivel szemben bátran nyúlt új eszközökhöz, amelyek nem voltak kényelmesek, nem kecsegtettek könnyű látzateredményekkel. A három közölt tanulmány jól szemlélteti, hogy Makarenko pedagógiai elvei olyan átfogóak, amelyeket maradéktalanul át lehet és át is kell ültetni az iskolák mindennapi életébe. A szovjet pedagógusok jelentős része szükségét látja ennek.

A Narodnoje Obrazovanyije szerkesztőségi cikkében rövid összefoglalást ad a nagy pedagógus alapvető elveiről. Ezek között döntő fontosságú az elmélet és gyakorlat elválaszt-

hatatlanságának hangoztatása. Maga is a gyakorlat útját járta és abból szűrte le azt a meggyőződést, hogy: „meg kell találni az ifjú személyiség megközelítésének új módját”. Felismerte a gyermekközösségek nagyszerű szerepét és megtalálta azt a módot, ahogyan a kollektiva hatású a nevelés döntő tényezőjévé lehet tenni. Értékes gondolatokat találunk a tanulmányban a „pedagógiai logikáról”. Ebben Makarenko a pedagógiai jelenségek megközelítésének sajátos módszerét látja, ami nem más, mint a pedagógiai *célkitűzés* logikája.

V. *Kumarin*: A szovjet pedagógusok nagy példaképe cím alatt ismerteti Makarenkónak 1922-ben készített forradalmi jellegű pedagógiai programját. Ennek legalapvetőbb gondolatoként kifejti a tanulmány, hogy a nevelőmunka az iskolai kollektívára épül. A helyes nevelési rendszernek iskolai méretekre van szüksége. Az iskola hatását ki kell terjeszteni a gyermek valamennyi életmozzanatára, főleg az iskola és a család kapcsolatát kell szorosabbra fűzni.

J. *Kosztjaskin*: Makarenko útja címmel ismerteti hogyan kell értelmezni azt az elvet, hogy a tanulókat be kell kapcsolni az igazi termelőmunkába.

Dr. Zentai Károly

Zrinszky László:

MAKARENKO ETIKAI NÉZETEI

A magyar Makarenko-kutatások, elemzések területén azt az öröndetes jelenséget figyelhetjük meg, hogy kezdjük túllépní a már megszokott s bizonyos szempontból agyon-elemezett, egyoldalúvá vált makarenkói kép és munkásság vizsgálatát. Makarenko pedagógiai elmélete sokkal mélyebb és szélesebb körű annál, semhogy megelégedjünk egy-egy nevelési probléma kiemelésével, ezeknek vizsgálatával és közben nem vigyázunk arra, hogy egyrészt a kiemelt nevelési problémák a makarenkói pedagógia, sőt világnézet egészében milyen összefüggésben kapnak helyet, másrészt nem vesszük észre, a rejtettebb, finomabb nevelési elveket, amelyek pedig nagyon alkalmasak arra, hogy pedagógiai gondolkodásunkat megtermékenyítsék. A magyar pedagógusok elég jól ismerik pl. a makarenkói közösségi nevelés lényegét, fontosabb tételeit, de félt, hogy nem eléggé tájékozottak a makarenkói pedagógiai egészében. Éppen ezért elérkezett az ideje annak, hogy a teljesség igényével nyúljunk a makarenkói elmélet vizsgálatához. Erre a feladatra vállalkozott Zrinszky László, amikor a makarenkói pedagógia legfontosabb területén: az erkölcsi és az erkölcsi nevelés kérdéseiben ad teljes képét Makarenko idevonatkozó megállapítá-

sairól. Könyve az 1960-as pályázatra elkészített kibővítése s megjelenésének aktualitását az etika oktatásának bevezetése s az etikai kérdések előtérbe kerülése is igazolja.

A szerző bevezető tanulmányában utal arra, hogy elsősorban az elmélet oldaláról kíván hozzájárulni Makarenko etikai és erkölcsi nevelési tételeinek elemzéséhez, kiemelve ezzel is Makarenko megállapításainak általános érvényességét. Könyve lényegében két nagy fejezetre oszlik. Az egyik: „Makarenko az etika alapkérdéseiről”, a másik: „Makarenko az erkölcsi nevelés alapproblémáiról.” Az első nagyobb fejezetben belül filozófiai szintézisét adja az erkölcsi nevelés alapjául szolgáló etikai kérdéseknek s könyvének az a része az, amelyik a legtöbb, eddig egyáltalán nem, vagy eddig csak kevésbé tárgyalt makarenkói megállapításokat veti fel. Az erkölcs, erkölcsiség című fejezetben külön-külön veszi vizsgálat alá a cselekvés és tudatosság, az erkölcs és jog, az erkölcs és esztétikum kérdéseit, valamint elemzi a valláserkölcs makarenkói bírálatát. Ebben a fejezetben tér még ki a szerző a szocialista társadalom és az erkölcs fejlődésének vizsgálatára, valamint az individualizmus és kollektívizmus, a kollektív kapcsolatok típusai s végül a szocialista humanizmus kérdéseinek boncolgatására. Külön fejezetet szán a továbbiakban a szükséglet és erkölcs, munka és erkölcs, a szocialista etika kategóriáinak s végül az erkölcsi normák megtartása és megsértésének elemzésére. Az első rész főbb pontjainak felsorolásából is látható, hogy a szerző nagyon sokoldalúan és differenciáltan veszi vizsgálat alá az etikának mindazokat a kérdéseit, melyekben Makarenko a pedagógiai problémákkal kapcsolatban kifejtette véleményét, meggyőződését. A felvetett problémákat alapos filozófiai elemzéseknek veti alá s így a makarenkói megállapításokat a marxista etika nagy összefüggéseiben tárgyalja.

A könyv második nagy fejezetében („Makarenko az erkölcsi nevelés alapproblémáiról”) — mint a cím is mutatja — a szerző az etikai kérdéseknek különösen a közösségi nevelésben való jelentkezését tárgyalja. A fejezet élén két különösen értékes tanulmányt olvashatunk. Az egyik: „Etika és pedagógia”, a másik: „Az erkölcsi nevelés a nevelési folyamat egészében”. Ez a két fejezet egyben — meglátásom szerint — a könyv legjobban kidolgozott tanulmánya is. A továbbiakban az erkölcsi nevelés alapproblémáit két fejezetben tárgyalja: „Közösségi erkölcsnevelés”, illetve: „Az erkölcsi nevelés módszerei”. A közösségi erkölcsnevelésen belül érinti az elsődleges közösség, az életkor problémája a gyermekközösségben, a fiúk és lányok együttnevelésének, a nehezen nevelhető gyermekek, a közösség demokráciájának, a nevelés erkölcsének, a fegyelemnek s végül a közösség

hangneme, hagyományai és távlatainak problémáit. Az erkölcsi nevelés módszereinek fejezetén belül pedig kiter a nevelés módszerei és eszközeinek, a középút elvének, a szankciók, a gyakorlás és meggyőzés módszerének vizsgálatára. A címek felsorolásából is láthatjuk, hogy itt a már sokszor elemzett makarenkói közösségi nevelés egyes problémáiról van szó. Így érthetően sok újat a szerző mondhat, törekszik azonban ezeket a kérdéseket témák szerint csoportosítani.

A könyv két fő fejezetre való bontása együtt járt azzal, hogy az egyes kérdések (pl.: a közösség esztétikája, vagy a boldogság és a boldogságra nevelés stb.) értelemszerűen mind az etikai, mind az erkölcsi nevelési résznél felvetődnek. Helyesebb lett volna az anyagnak olyan csoportosítása, hogy az így széteső részeket egy helyen lehessen tárgyalni.

A könyv tanulmányozása nagy segítséget nyújt Makarenko műveinek tudatosabb olvasásához és értelmezéséhez s hasznosan gazdagítja az eléggé szegényes magyar Makarenko-irodalmat.

Bereczki Sándor

FOLYÓIRAT SZEMLE

A Módszertani Közlemények a jövőben rendszeres ismertetést kíván nyújtani olvasóinak, elsősorban a szocialista országokban megjelenő pedagógiai, lélektani és módszertani folyóiratokról.

Célkitűzésünk, hogy olvasóink a külföldön megjelenő pedagógia folyóiratok munkájába betekintést nyerve, bizonyos tájékoztatást kapjanak, az illető országban folyó oktató-nevelő munkáról.

Reméljük, hogy folyóirat szemlénk hasznos lesz azok számára, akik nyelvi vagy egyéb nehézségek miatt nem juthatnak hozzá a külföldön megjelenő pedagógiai folyóiratokhoz. A Bratislavai Pedagógiai Kutató Intézet gondozásában jelenik meg a „Jednotná Skola” (Egységes Iskola) c. pedagógiai folyóirat. A folyóirat a felszabadulás utáni csehszlovák pedagógiai irodalomban gazdag múltra tekint vissza. Ez évben már XVI. évfolyamát jeleníti meg és hároméves szünetelés után, ismét a Csehszlovákiában folyó pedagógiai és lélektani tudományos munka jelentős fóruma.

A „Jednotná Skola” fő feladatának tekinti, hogy a szocializmus gyors építési ütemével lépést tartva, hozzájáruljon korunk pedagógiai, lélektani, általános oktatási és nevelési problémáinak megoldásához. Az elmélet és gyakorlat összekapcsolása útján segítséget kíván nyújtani a kommunista nemzedék nevelésével kapcsolatos feladatok elvégzéséhez. A folyóirat a marxista pedagógia és lélektan talaján állva harcol a pedagógiában megmutat-

kozó káros, fejlődést gátló nézetek ellen. A haladó jó tradíciókat ápolva, ugyanakkor a frazeológiával és a szükségtelen idézgetésekkel szakítva, korunk igényeinek megfelelően foglalkozik, általános pedagógiai, nevelésméleti, lélektani és módszertani kérdésekkel. A folyóirat ez évben megjelent számaiban közölt tanulmányok, aktuális témákat dolgoznak fel, különös tekintettel a technika gyors fejlődése, a jövő társadalmának építése kapcsán előtérbe került oktatási és nevelési feladatokra.

Ennek illusztrálására szeretnék néhány tanulmányt bemutatni és egyet részletesebben ismertetni.

A folyóirat ez évben közlésre került tanulmányai közül igen figyelemre méltóak, Dr. M. Milán: „A tananyag programozásáról...”, Dr. J. Bajcsy: „A kibernetikai gépek segítségével folytatott programozott oktatás néhány kérdéséhez...”, valamint Dr. O. Pavlik akadémikus: „Pályaválasztási problémák a tudományos-technikai forradalom szemszögéből...” c. tanulmányok. J. Velikanics a „Szocialista humanizmus és az új ember nevelése” c. tanulmányában, lélektani aspektusból elemzi a személyiség kérdését. Lényegében Rubinstein személyiség pszichológiáját alapul véve határozza meg a kommunista személyiség formálásának feltételeit. Az új ember erkölcsi minősége legvilágosabban megnyilvánulásának, a szocialista humanizmust tekintni, melynek kialakításában a nevelési folyamat során döntő a szocialista tudatosság kiművelése.

Részletesebben szeretném ismertetni, Dr. J. Stefanovics kandidátus: „Néhány tényező szerepe a tanár és a tanulók kölcsönös kapcsolata kialakulásánál...” c. tanulmányt, amely véleményem szerint minden pedagógust közelről érintő kérdéssel foglalkozik, s mintegy tükröt tartva a pedagógusok elé, tárja fel a tanár és a növendék viszonyát meghatározó tényezőket, a tanulók szemszögéből.

(A Köznevelés 1963. 1. számában, Dobos László: „Az életkor és nemi különbségek szerepe a tanár—diák viszonyban” c. cikkében hasonló kérdésekkel foglalkozik, s jelen tanulmányunk szerzője is hivatkozik rá. R. B.)

J. Stefanovics a pedagógiai-pszichológia módszereivel kutatta azokat a tényezőket, amelyek pozitív vagy negatív irányba hatást gyakoroltak a tanár és a tanulók kölcsönös kapcsolatára. A kísérleti kutatás során 1231 tanuló (10—18 évesek) véleménye, valamint a kutatás anyagának statisztikai feldolgozása során előtérbe kerülő tényezők alapján tárta fel a szerző 2453 tanár és tanuló kapcsolatát befolyásoló tényezőket. A közölt statisztikai adatok, ha nem is tükrözik teljes objektivitással a tanár és tanulók kölcsönös viszonyát, hiszen a felmérés elsősorban a „diák szemszög-

éből” történt, mégis sok fontos következtetés levonására adnak lehetőséget.

Igen elgondolkoztató adat, hogy 4253 tanár közül, mindössze 1403 (57,2%) a kedvelt tanár, 236 (9,6%) a közepesen kedvelt és 814 (33,2%) a tanulók által nem kedvelt tanárok száma.

Minden különösebb kommentár nélkül nyilvánvaló, hogy feltétlenül indokolt azoknak a tényezőknek a vizsgálata, amelyek az említett, s nem éppen kedvező, statisztikai adatokat eredményezték.

A szerző az alábbi tényezőket emeli ki: a tanult tantárgy, a tanár és a tanuló életkora, a tanár és a tanuló neme.

A jelzett tényezők kapcsán szeretném ismertetni a tanulmányt, elsősorban azokat a megállapításokat és statisztikai adatokat kiemelve, amelyek a 9 osztályos iskola tanulóira vonatkoznak, mivel ezek az osztályok nagyjából a mi általános iskolánk felső tagozata osztályainak felelnek meg.

A tanult tantárgy, a pedagógiai-lélektani irodalom szerint, önmaga nem lehet indítóoka a tanár és a tanulók helyes vagy helytelen viszonyának. Nincs olyan tantárgy, amit egy jó tanár ne tudna megszerettetni és helyesen oktatni, ugyanakkor egy rossz pedagógus még a tanulók által addig kedvelt tantárgy iránt is negatív emocionális viszonyulást tud kialakítani. A szerző különböző álláspontokkal polemizálva, megállapítja és statisztikai adatokkal alátámasztja, hogy a tantárgy nem lényegtelen tényezője a tanár és a növendék kapcsolatának. A kísérletben résztvevő tanulók viszonya sokkal pozitívabb volt néhány tantárgy (fizika, történelem, matematika, szlovák nyelv- és irodalom) esetében, mint egyéb tárgyak (polgári ismeretek, munkaoktatás, orosz nyelv) esetén. A közölt statisztika szerint a 9 osztályos iskola 6—9 osztályos tanulóinak 69,5%-a kedveli a szlovák nyelv- és irodalom tantárgyat, ugyanakkor például a polgári ismeretek tantárgyat és tanárát a tanulók 67%-a nem kedveli. Igen lényeges az ezt előidéző okok vizsgálata, elsősorban a tananyag tartalma és oktatási módszere, a tanulók érdeklődése és emocionális viszonyulása vonatkozásában.

A tanár és a tanulók nemének szerepét tanulmányozva, kitűnt, hogy a nem kérdése kisiskolás korban elenyésző szerepet játszik, viszont serdülő korban figyelemre méltó tényező. 13—18 éves korban sokkal pozitívabb a fiú tanuló és férfi tanár kapcsolata, mint ellentétes nemek esetében. Főleg serdülő korban levő tanulóknál, a nemi különbségek szerepének növekedését mutatja, hogy a tanulók a „férfit”, illetve a „nőt” nézik a pedagógusban. A külső jellemző jegyek szerepe megnő, így például a férfi tanár ideál: atléta természetű, jó megjelenésű, erélyes fellépésű, hatá-

rozott férfi. Míg a tanárnő típusánál a nőies, szívélyes, közlékeny, megértő tanárnő a kedvelt, ugyanakkor nem szeretik a férfias megjelenésű és fellépésű tanárnőt. Különösen negatív viszonyulnak a tanulók, az ironikus, rideg, rosszul öltözött, ápolatlan tanáraikhoz.

Érdekes, hogy a megkérdezett tanulók zömének az a kívánsága, hogy a matematikát férfi tanár tanítsa, míg természetes igényük, hogy a testnevelést fiúknál férfi, míg a lányoknál női tanerő tanítsa.

A közölt statisztikából kitűnik, hogy az 5. osztályos tanulók 85,7%-a nemre való tekintet nélkül kedveli vagy nem kedveli tanárát, ugyanakkor már 7. osztályban, a serdülőkor kezdetén, a tanulók 20%-a a férfi tanárt, 12%-a a nő tanárt helyezi előtérbe, s csak a tanulók 36%-a számára közömbös a tanár neme. (A százalékos arány körülbelül megfelel a megkérdezett fiú, illetve leány tanulók arányszámának.)

Osszegezve a nem szerepéről elmondottakat, megállapíthatjuk, hogy a serdülő fiúk a férfi tanárt a következő szempontok alapján tartják magukhoz közelebb állónak: — jó tárgyi tudás, széleskörű műveltség, általános tájékozottság, jó előadókészség, biztos fellépés, a tanulók véleményének meghallgatása, igazságos osztályozás, jó tanulmányi eredményt lehet nála elérni.

(A fiúknál inkább intellektuális tényezők motiválják tanárukhöz való viszonyukat, s mivel a férfiak inkább intellektuális beállítottságúak, közelebb állónak érzik magukhoz férfi tanáraikat. R. B.)

A lányoknál inkább emocionális tényezők indokolják pozitívabb viszonyulásukat tanárnőkhöz. Igényük: a tanár legyen kedves, kellemes, jó, barátságos, megértő, készségesen segít és szeresse tanítványait. (Intellektuális tényezők háttérbe szorulnak.)

Befejezésül a „kor”, mint a tanár és a növendék viszonyát befolyásoló tényező szerepéről szeretnék ismertetést nyújtani.

A tanár kora 6—12 éves korú tanulóknál nem számottevő tényező, inkább serdülőkorú tanulóknál játszik szerepet. A közölt statisztika szerint a tanulók többsége, fiúk és lányok egyaránt a fiatal és a középkorú tanáraikat jobban kedvelik, mint a túl fiatal és idős tanárokat. Egyébként a tanulmány szerzője felsorakoztatja mindazokat az érveket, amelyeket a tanulók, az egészen fiatal, a fiatal, a középkorú és az idős tanárok mellett, illetve ellen felsorakoztattak. A fiatal tanárok kedveltségének az életkori közelség az alapja,

ebből eredően jobban megértik tanítványaik problémáit és a tanulók közelebb állónak érzik magukhoz őket. A mellettük felsorakoztatott érvek olyan tulajdonságokat jelölnek — vidám, nem ideges, nem kiabál, nem veri a gyerekeket, megérti a felelős előtti izgalmaik, nincsenek rigolyái stb. — amelyek sajátjai lehetnek középkorú és idősebb tanároknak is, s ebben az esetben éppen úgy kedvelik őket tanítványaik, mint a fiatal tanárokat. A tanulók jól látják a fiatal tanárok hibáit is: nincsenek tapasztalatai, túlzottan engedékeny, vagy túl szigorú, nagyképű, zárkózott, kivételez, nem tud reálisan osztályozni.

A középkorú tanárok mellett felsorakoztatott érvek jól szemléltetik a tanulók igényességét tanáraikkal szemben: tapasztalt, nagy tudású, nagy gyakorlattal rendelkezik, jó idegei vannak, uralkodik magán, szigorú de igazságos, tud bánni a gyerekekkel, kialakult világnézete van, nem érzélgős, határozott stb. Az idős tanárok ellen felhozott érvek véleményem szerint nemcsak az idős pedagógusok jellemzői lehetnek, más kérdés, hogy koruknál fogva gyakoribbak, jellemzőbbek erre a korosztályra: nagyon ideges, minden apróság felbosszantja, mogorva, kiabál, nem érti meg a fiatalokat, avult nézeteket vall, kicsinyes, túl érzékeny, mindent megenged vagy túl szigorú, nem osztályoz reálisan stb.

Mindezek valóban olyan negatívumok, amelyek kedvezőtlenül hatnak a tanár és a tanuló kapcsolatának helyes, jó irányba történő alakulására.

Végezetül a tanulmány szerzője megállapítja, hogy a tanár és a tanuló kapcsolatában döntő tényező; a tanár megértő magatartása, a tanár tapasztalata, életoptimizmusa és önuralma.

Véleményem szerint az ismertetett tanulmány sok fontos tényezőre hívta fel a figyelmünket és érdemes vizsgálat tárgyává tenni tanulóinknál kialakult kapcsolatunkat. A jó és eredményes oktató-nevelő munka a tanár és a tanulóközösség együttes munkáján alapszik. Ebben a közös munkában a tanárnak kell a vezető, irányító szerepet betölteni. Ez pedig csak abban az esetben lehetséges, ha a tanár jó felkészültséggel, szilárd világnézeti alapon állva, tudatos nevelési célkitűzésekkel közeledik tanítványaihoz, ugyanakkor olyan emberi tulajdonságokkal rendelkezik, amelyek lehetővé teszik a tanár és a tanítvány, a tanár és a tanulóközösség kölcsönös jó kapcsolatának kialakulását.

Riesz Béla

Budapest, 1964. Tankönyvkiadó.